

МИЛЛИЙ МАНФААТЛАРИМИЗ - ТАРАҚҚИЁТИМИЗ ГАРОВИ**Хурсанд Худойбердиев***Термиз мухандислик ва агротехнологиялар университети профессори.*

Аннотация: Мақолада ҳар бир миллатнинг ўзига хос хусусиятларидан бири - миллий манфаат тушунчаси таҳлил қилинган. Ижтимоий манфаатларни тарихий ривожлантириш жамият тараққиётининг гарови эканлиги асослаб берилган.

Калит сўзлар: миллат, миллийлик, манфаат, жамият тараққиёти.

НАШИ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИНТЕРЕСЫ - ЗАЛОГ НАШЕГО РАЗВИТИЯ**Хурсанд Худойбердиев***профессор Термезского университета
инженерии и агротехнологий.*

Аннотация: В статье анализируется одна из специфических особенностей каждой нации - понятие национального интереса. Обосновано, что историческое развитие социальных интересов является залогом развития общества.

Ключевые слова: нация, национальность, интересы, развитие общества.

OUR NATIONAL INTERESTS ARE THE KEY TO OUR DEVELOPMENT**Khursand Khudoyberdiyev***Professor at Termez University of
Engineering and Agrotechnologies.*

Abstract: The article analyzes one of the unique characteristics of each nation - the concept of national interest. It is substantiated that the historical development of social interests is a guarantee of the development of society.

Keywords: nation, nationality, interest, societal development.

Ўзбекистон мустақилликка эришганидан кейин юртимизда демократик, инсонпарвар, фаровон, эркин давлат қуришни ўзининг асосий вазифаси деб белгилаб олди. Мана шу вазифадан келиб чиқиб Ўзбекистонда амалга ошириладиган сиёсий, иқтисодий ҳаётни, давлат ва жамият қурилишини янада эркинлаштиришни кенг

камровли, улуғвор жараён деб баҳолайди.

Дарҳақиқат, бу жараён ҳаётимизнинг барча соҳалармини қамраб олади. Аммо у аввало инсонлар киришадиган ўзаро муносабатлар, алоқалар тизимига тегишлидир. Инсон. оила, маҳалла, меҳнат жамоаси, давлат-бўлар ўртасидаги муносабатлар доимо фуқаро ва давлат ўртасидаги алоқаларда янада аниқроқ намоён бўлади. Уларнинг замирида ҳар бир шахс, ҳар бир фуқаронинг манфаатлари ётганлигини англаш қийин эмас. Агар биз одамларнинг биргаликдаги муносабатларини бинога қиёс қилсак, ҳар бир инсоннинг манфаатлари шу бинога қўйилган ғиштларга ўхшайди. Алоҳида ғиштлардан улкан бино бунёд бўлгани каби, ҳар бир инсон манфаатларидан ижтимоий-сиёсий муносабатлар ва уларни боғлаб турувчи ижтимоий-сиёсий ташкилотлар барпо бўлади. Одамларимизни бир-бирига муштарак боғлайдиган асос бўлиб эса манфаатлар уйғунлиги хизмат қилади. Барчамизнинг бугунги ҳаётимизни эркинлаштириш соҳасидаги вазифалар ҳақида фикр юритар экан, биринчи Президентимиз “жамиятда манфаатлар ва қарама-қарши кучлар ўртасида мувозанатни таъминлайдиган кучли механизмларни шакллантириш зарур”, деб қайд қилган эдилар. Бу эса манфаатлар масаласидир. Манфаат - бирон-бир нарсага жалб этилиш даражаси, ундаги иштирок, қизиқиш билдириш, мойилликдир. Моддий жиҳатдан манфаат - фойда унум билан боғлиқ (шу маънода “ўз манфаатларига эга бўлиш” деган ибора ишлатилали). Бирор-бир нарсага, ходисага қизиқиши бўлган одам манфаатдор шахс дейилади. Агар бу доимийлик хусусиятига эга бўлса, у манфаатли шахсга айланади.

“Фалсафа. Қомусий луғат” китобида қайд этилишича: “Миллий манфаат-миллат, халқ ҳаётини белгилайдиган, унинг фаолиятини маълум мақсадларга йўналтирадиган ижтимоий муносабатлар, миллий эҳтиёжлар, тафаккур даражаси маънавий салоҳият, руҳияти, анъана ва қадриятлар тизимидир”.¹³²

Миллий манфаатлар эҳтиёжларни қондирувчи шароит ва қадриятлар билан бирга, уларни яратиш, таъминлашни белгиловчи ижтимоий тизимга, муносабатлар ва тамойилларга асосланган бўлади.

Улар муайян миллат ва халққа мансуб алоҳида кишилар ёки бирор-бир давлат фуқароси бўлган одамларнинг шахсий манфаатлари билан узвий боғлиқ; бўлиб, бу манфаатларнинг уйғунлашувини ифодалайди. Шу маънода умумий манфаатлар мажмуасидир.

Манфаатлар халқлар орасидаги ҳар қандай фаолиятдаги кўраш, рақобат ёки ҳамкорлик асосида ётади. Унинг таъсирчанлик кудрати ҳам шунда. Миллат ёки

¹³²Фалсафа. Қомусий луғат. –Т: “Шарқ”. 267-бет.

мамлакат аҳолисининг ижтимоий аҳволини инъикос этар экан, у миллий тараққиёт кучларини ҳаракатга ундовчи муҳим омил вазифасини бажаради. Миллий манфаатнинг намоён бўлишида унинг умуминсоний манфаатлар билан уйғунликка эришишига ёрдам берувчи ижтимоий механизмда умумбашарий қадриятлар муҳим ўринни эгаллайди. У миллий эҳтиёжларни қондиришдан манфаатдорлик билан бутун дунёдаги инсоният тараққиёт йўлидаги мақсадлар орасидаги бевосита алоқани мустаҳкамлашга ёрдам беради.

Манфаатга дахлдор нарса - бу инсонларда қизиқиш уйғотувчи нарсалар, воқеалардир. Улар инсонларнинг амалий, кундалик эҳтиёжлари учун аҳамиятга эга. Шунга қўра, моддий ва маънавий, умумий ва хусусий манфаатлар тўғрисида сўз юритиш мумкин. Агарда жамиятга беғараз хизмат қилиш шахсий фойда билан уйғунлашса, соғлом манфаат туғилади. Сиёсий маънодаги манфаат ҳам мавжуд бўлиб, у давлатнинг ўз чегараларидаги ва ундан ташқаридаги дахлдорлигини англатади.

Шуни алоҳида айтиб ўтиш зарурки, манфаатлар доимо бир-бири билан мувофиқ келавермайди. Зеро, одамларнинг ўз ўзини англашлари турли тарзда кечади. Инсон ўз эҳтиёжу манфаатларини ҳис этиши орқали ўзи учун зарур йўналишни топа олади. Шунда у ўз манфаатларини ижтимоий ҳамкорлик йўлида бошқалар манфаатлари билан уйғунлаштиришга уринади. Донолар шунинг учун бежизга “Ўзингни англаб ет!” дейишмаган.

Ижтимоий барқарорлик қоидаларини ҳаётга жорий этишда манфаатлар ўртасидаги уйғунликка алоҳида эътибор бериш ўринли. Бунга адолат асосида эришилади. Аммо бу масалада бир жиҳатга эътибор қаратиш фойдадан холи эмас. Гап шундаки, ҳаётда тақдирга қўра омадироқ бўлган гуруҳлар ўз ижтимоий мавқеларини сақлаб қолишга, бошқа гуруҳлар эса иложи борица ўзларининг имкониятларини яхшилашга уринадилар. Шу ҳолатда зиддият келиб чиқиши мумкин. Айнан мана шу зиддиятларни қонун асосида ва демократик йўл билан ҳал қилиш ижтимоий барқарорликка хизмат қилади.

Шу маънода Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ш.М.Мирзиёев ўзининг Тошкент шаҳрининг Шайхантохур тумани, Андижон вилояти ҳамда Республикамиз имом-хатибларининг йиғилишида ёт ғояларга алданиб ёки онгли кириб қолган фуқаролар билан ишлаш зарур эканлигини алоҳида қайд қилдилар. Уларни душман ҳисоблаб эътиборсиз қолдирсак бўлмайди. Уларнинг тавба қилганларига, хатосини англаб олганларга мамлакатимиз фуқароси сифатида ёрдам беришимиз зарур. Аксинча, мақсадимизни тушунишни хоҳламайдиганларини Ўзбекистон Республикаси фуқаролигидан чиқаришимиз зарур, деб қайд қилдилар. Маълумки, ҳар бир инсон ўзи

учун жамиятда макбул ва кулай бўлган имкониятларни қўлга киритишга уринади. Худди шундай хатти ҳаракатларни бошқа бир индивид, соддароқ айтганда оддий киши ҳам содир этади. Оқибатда хатти-ҳаракатлар зид келади. Шунинг учун жамиятда барча учун баробар “ўйин қоидалари” ёки умумий талаблар бўлиши зарур. Эркинлик, ўзаро ҳамкорлик ва бирдамлик асосига қурилган ана шундай талаблар шароитида ҳар ким тенг имкониятлар шароитида “старт” олади ва кейинчалик ўз қобилияти, меҳнати, сармояси ва ҳаракатига яраша жамиятда ўз ўрнини топади. Чунки, биринчи Президентимиз И.А.Каримов таъкидлаганидек: “Бугун биз тарихий даврда- халқимиз ўз олдига эзгу ва улуг мақсадлар қуйиб, тинч-осойишта ҳаёт кечираётган, авваламбор, ўз куч ва имкониятларига таяниб, демократик давлат ва фуқаролик жамияти қуриш йўлида улкан натижаларни қўлга киритаётган бир замонда яшамокдамиз”.¹³³

Лекин реал ижтимоий ҳаётда бошқалар манфаатидан ажралиб қолган худбин манфаатлар ҳам борки, улар ўз моҳиятига кўра умумий манфаатларга зид бўлади. Шу маънода манфаатларни мувозанатлаштириш муаммоси юзага қалқиб чиқади. Унга шахсий манфаатларни ўзаро мувофиқлаштириш йирикларига майда-чуйдаларини, истиқболли манфаатларга қисқа муддатли манфаатларни буйсундириш, улар ўртасидаги тўқнашувни рағбатлантириш эмас, аксинча, уйғун ҳолатга келтириш йўли билангина эришиш мумкин. Бу ўринда нафақат шахсий фойдани, балки, ҳаётда учрайдиган ташвиш ва қийинчиликларни ҳам баробар тақсимлаш кўникмаларига эришиш зарур. Доно халқимиз бежизга “Ҳаммага келган туй” деб айтмайди.

Инсонлар ўртасидаги муносабатларнинг барча турлари тенг ҳуқуқлилиқ қоидаларига асосланган тақдирда манфаатлар уйғунлигига эришиши мумкинлигини айтиб ўтиш керак. Хеч ким биргаликда ишлаб чиқилган ва айниқса тақсимланаётган моддий ва маънавий неъматларга бефарқ эмас. Бунинг устига айрим шахслар ишлаб чиқариш муносабатларидаги ўзларининг ҳақиқий ўрнини ва ролини кўп ҳолларда тўғри баҳолай олмайдилар. Бу эса уларнинг заруридан ортиқча моддий неъматларга даъво қилишларига сабаб бўлади. Бошқа шахслар бунга эътироз билдиришлари табиий. Натижада яна манфаатлар тўқнашуви юз беради. Бугун жамиятнинг мураккаб ривожланиш даврида манфаатлар ўртасидаги низоларга эътибор бермаслик хавфли ижтимоий ҳолатларга олиб келиши мумкин. Биринчи Президентимиз таъкидлаганидек: “Ҳар бир одам, оила, қолаверса, бутун эл-юртимизнинг бахту-саодати, жамиятимизнинг барқарорлиги кўп жиҳатдан одамзод таяниб яшайдиган ғоя ва маслакнинг қанчалик тўғри ва инсонийлигига, бу эътиқод унинг оиласи,

¹³³ И.А. Каримов. Юксак маънавият-енгилмас куч. Т: Маънавият. 2008. 105-бет.

фарзандлари, халқининг эзгу мақсадларига ҳаётий манфаатларига нечоғли мос келишига узвий боғлиқ”. И.А.Каримов “Ҳаётий манфаатлар” деганда фуқароларимизнинг муштарак манфаатларига ишора қилмоқда.

Манфаатларнинг аниқ ифодаланган шакли - бу уларнинг сиёсий тури эканлигини таъкидлаш ўринлидир. Дарҳақиқат, манфаат - сиёсатнинг таянч нуқтаси ҳисобланади. Манфаатлар ижтимоий гуруҳларнинг жамият тузилмасидаги ўрни билан боғлиқ экан, уларнинг нозик мувозанати сиёсатни ҳам маълум маънода белгилаб беради. Зеро, сиёсат ҳокимиятда иштирок этиш ёки ҳокимиятни тақсимлашга таъсир этишга уринишдир.

Бир нарсани комил ишонч билан айтишимиз мумкинки, мамлакатимизда манфаатларни фикр ва қарашларини бирлаштирадиган уларнинг муштарак жиҳатларини уйғунлаштирадиган ягона меъзон борки, бу миллий ғоя ва мафкурадир. Дарҳақиқат, ҳар бир ўзбекнинг Ўзбекистонликнинг соғлом манфаати миллатнинг манфаатига мамлакатимизда яшаётган бошқа халқларнинг ҳам манфаатига, ҳар бир ўзбекнинг, ҳар бир юртдошимизнинг соғлом ғояси умуммиллий ғояга монанд бўлишига эришишимиз зарур.

Жамият бир текисда, низоларсиз олға қараб ривожланиб бораверади деб ҳисоблаш ҳаётга тўғри келмайди. Ижтимоий низоларни ижтимоий кескинлик келтириб чиқаради. Ижтимоий кескинлик эса адолатни бузилишини юзага келтиради. Мураккаб ўтиш даврида қонуннинг адолат тимсоли эканлигига шак-шубҳа йўқ. Шу маънода конституциявий тузим ва унинг қонунларининг бузилиши адолатнинг бузилиши ҳисобланади. Масалан, 1996 йил 16 февралдаги ҳодисага сабаб бўлган кучлар жамиятимизда қарор топаётган демократик қадриятларни менсимасликлари натижасида, бошқалар ҳисобига ўз мақсадларига эришиш ниятида бўлганлар. Турли томонлар бир-бирининг манфаатларини тан олиши ўзаро ишончсизликдан қутулиш, келишмовчилик, келишмовчиликларни биргаликда ҳал этиш тенг ҳуқуқлилиқ ва демократия шароитларида амалга ошади. Бунда мувозанатга эриша олмаган турли жамиятлар ижтимоий тўс тўполонлардан, ижтимоий-иқтисодий, миллий-этник, диний низолардан, ҳалигача қутила олмаяптилар.

Ижтимоий манфаатларни фуқароларимиз томонидан тадрижий равишда англаб бориш жараёнларида мустақиллик мафкураси муҳим аҳамиятга эга. Зеро, мустақил юрт бўлишдан кўзланган у мумий манфаатлар шахсий манфаатларни англашга ҳам хизмат қилади. Ўрмонда адашган йўловчи сўқмоқ йўллардан катта равон йўлга чиқиб олгани каби, ўз хусусий манфаатларини тўғри англаган инсонлар умуммиллий манфаатларини ҳам теран тафаккур қила оладилар.

Мамлакатимизда оқибати ноаниқ бўлган кескин сакрашлар йўли эмас, балки бир

босқичдан иккинчисига тадрижий тарзда ривожланиш йўли танлаб олинган. Фуқароларимиз онгидаги ўзгаришлар ҳам аста-секин, аммо собитқадамлик билан юз бермоқда. Бу мустақиллик йилларида қўлга киритган энг улкан муваффақиятлардан биридир. Шу маънода биринчи Президентимиз бугунги кунда “... эркин фуқаро онгли яшайдиган, мустақил фикрга эта бўлган шахс манфаатини камол топтириш бизнинг бош миллий ғоямиз бўлиши зарур” деган эди.

Юқорида таъкидлаганимиздек манфаатлар тушунчаси моҳиятан мураккаб бўлиб, шахсий, гуруҳий, қавм-қариндошчилик, маҳаллий, минтақий, миллий ва умуминсоний шаклларда намоён бўлади. Инсоният олами, ўз моҳиятига кўра, манфаатлар дунёсидир. Юқорида санаб ўтилган манфаатлар шаклларида ташқари иқтисодий, сиёсий, ахлоқий, ҳуқуқий, эстетик ва бошқа турдаги манфаатлар ҳам мавжуд. Жамият ўз бошидан кечираётган давр ва тарихий вазифаларига қараб, унинг, яъни манфаатларнинг маълум бир шакли ёки тури жамиятда ҳал қилувчи ўрин эгаллайди.

Ўз мустақиллигини мустаҳкамлаш жараёнида Ўзбекистон учун манфаатлар шакллари ва турлари ичида энг аҳамиятлиси, ҳал қилувчи ўриндагиси миллий манфаатлардир. Чунки, мустамлакачилик даврида ўз истибдод йилларида Ўзбекистон ва биринчи навбатда, ўзбек халқи ўз миллий манфаатларини кўзлаш, иқтисодиёт бераётган фойдани, нафни ўз манфаатларларига сарфлашда кўп жихатдан бебаҳра эди. Ер усти ва ер ости бойликлари бениҳоя кўп бўлган. Ўзбекистон марказнинг “соғин сигири”га айлантирилган, ҳар йили ҳисобсиз кўп пахта, олтин, вольфрам, мис, полиметаллар, уран, қорақул тери, ипак, мева-чева ва бошқа бойликларни марказ ихтиёрига жўнатганлар. Марказ қозонидан ажратилган ўз улушини итоаткорона қабул қилиб олар эди. Саноатнинг етакчи соҳаларда ўзбек ишчилари ва муҳандис-техникавий ходимлари 25 % дан ошмас эди.

Ўзбекистонда чоп этиладиган китоблар, газеталар, журналлар рўйхати марказ томонидан сараланиб, тасдиқланар, миллий зиёлилар қаторида доим “миллатчилар” ва “ёт унсурлар”дан “ўтиб турилар” эди.

Мустақил Ўзбекистон ўз олдида замонамизнинг ривожланган давлатлари қаторида жой олишни мақсад қилиб қўйди. Бу олийжаноб мақсадга эришишнинг зарурий шартларидан бири шундан иборатки. давлат, ҳукумат, халқ ва ҳар бир фуқаро ўз фаолиятини миллий манфаатларини ҳимоя қилишни кўзлаб олиб бориши зарур. Ҳозирги замон ривожланган давлатлари фақат шу тариқа иш олиб бориб, фаровонликка эришадилар. Бадавлат бўлишнинг асоси ота-боболаримиз ва ривожланган мамлакатлар тажрибаси кўрсатганидек оқилона иқтисодиёт юритишда, кам сарф этиб, кўп наф олишдадир. Миллий бойликларимизни, имкониятларимизни,

салоҳиятимизни ва бошқа омилларни миллий манфаатларни таъмин этиш учун сафарбар қилиш мустақил Ўзбекистоннинг муҳим вазифасидир. Шунинг учун ҳам, Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ш.М. Мирзиёев “Бугунги кунда Ўзбекистон жадал ривожланмоқда. Биз аجدодларимизнинг донишмандлик анъаналарига амал қилиб, теран англаган ҳолда, қатъий ислохотларни амалга оширмоқдамиз, мамлакатимизнинг янги қиёфасини шакллантириш йўлидан бормоқдамиз”¹³⁴ деб қайд қилган эди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Фалсафа. Қомусий луғат. - Т.: “Шарқ”, 267-бет.
2. И. А. Каримов. Юксак маънавият-енгилмас куч. - Т.: “Маънавият”, 2008, 105-бет.
3. Ш.М.Мирзиёев. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. 2-жилд. Т.: “Ўзбекистон”, 2018, 244-бет.
4. Х.Худойбердиев Маънавият, ахлоқий қадрият ва ислом. –Термз,: “IRFON-PRINT”, 2023 й.
5. Х.Худойбердиев Ўзбекистон миллий мафкурасининг тараққиёт босқичлари. – Термз,: “IRFON-PRINT”, 2023 й.

¹³⁴ Ш.М.Мирзиёев. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. 2-жилд. Т.: “Ўзбекистон”, 2018, 244-бет.